

УДК 347 (4ЄС)

ВИКОРИСТАННЯ ФІЛОЛОГІЧНОГО СПОСОБУ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА СУДОМ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

USE OF PHILOLOGICAL METHOD OF INTERPRETATION OF LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Юхимюк О.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету*

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Основним завданням Суду Справедливості Європейського Союзу є тлумачення права Європейського Союзу з метою однакового застосування у всіх країнах-членах ЄС. Європейський Суд Справедливості використовує різні способи тлумачення, серед яких переважають філологічний, цільовий та системний. Філологічне тлумачення застосовується Європейським Судом Справедливості з врахуванням мультлінгвістичної природи права ЄС.

Ключові слова: тлумачення права, способи тлумачення, філологічне тлумачення.

Основным заданием Суда Справедливости Европейского Союза является толкование права Европейского Союза с целью одинакового применения во всех странах-членах ЕС. Суд Справедливости Европейского Союза использует разные способы толкования, среди которых преобладают филологический, целевой и системный. Филологическое толкование применяется Судом Справедливости Европейского Союза с учетом мультILINGVISTИЧЕСКОЙ ПРИРОДЫ ПРАВА ЕС.

Ключевые слова: толкование права, способы толкования, филологическое толкование.

The main task of The Court of Justice of the European Union is interpretation of law for European Union with a purpose of identical application in all countries-members of EU. The Court of Justice of the European Union uses the different methods of interpretation, among which philological, purpose-oriented and system prevail. Philological interpretation is used by The Court of Justice of the European Union taking into account multilingual nature of law of EU.

Key words: interpretation of law, methods of interpretation, philological interpretation.

Постановка проблеми. Суд Справедливості Європейського Союзу (The Court of Justice of the European Union) був заснований відповідно до Угоди про Європейське об'єднання вугілля та сталі у 1952 році і розташований у Люксембурзі. За час свого існування ця судова інстанція зазнала суттєвих не лише організаційних, а й функціональних змін. Цьому в значній мірі сприяли розширення Європейського Союзу (далі – ЄС), необхідність приведення нормативної та інституційної системи у відповідність до сучасних політичних, інтеграційних та економічних умов, постійна модернізація та вдосконалення інститутів і правових норм у сфері європейської інтеграції.

Основним завданням Суду Справедливості (далі – СС) є тлумачення права ЄС та контроль за однаковим його застосуванням у всіх країнах-членах ЄС. Актуальність даної статті полягає у розгляді спосо-

бів тлумачення норм та принципів права, які використовує СС, а також вплив результатів такого тлумачення на правовий порядок Європейського Союзу в цілому та держав-членів зокрема.

Стан дослідження. Діяльність судових органів ЄС досліджувалась багатьма науковцями, зокрема, С. Василенко, Д. Грицяк, А. Дешвуд, А. Дмитрієв, М. Ентін, С. Кашкін, В. Кернз, В. Копійка, Л. Луць, М. Микієвич, Р. Петров, В. Решота, Л. Тимченко, Б. Топорнін, Т. Шинкаренко та інші.

Варто зазначити, що у вітчизняній юридичній літературі з теорії права, міжнародного та європейського права зроблено лише загальний оглядовий аналіз способів тлумачення норм та принципів права, використовуваних Судом Справедливості. Тому, **метою статті** є теоретичний аналіз використання окремих способів тлумачення Судом Справедливос-

ті та вплив таких результатів тлумачення на правові системи держав-членів ЄС.

Виклад основного матеріалу. Суд Справедливості є найвищою судовою інстанцією з питань права ЄС. Спочатку він був утворений як єдина установа. В процесі організаційних змін 1988 року його перетворено на дворівневу структуру: Суд першої інстанції і суд вищого рівня, за яким збережено попередню власну назву судового органу — Суд Європейського Союзу. На сьогоднішній день Суд Європейського Союзу складається з трьох установ: безпосередньо Суду (Суду Справедливості), Суду загальної юрисдикції та спеціалізованих судів. Як вказувалось вище, Суд Справедливості забезпечує дотримання законодавства у тлумаченні та застосуванні Договорів всіма країнами ЄС, оскільки закон є єдиним для всіх.

Нагадаємо, що при здійсненні правотлумачення суб'єкти можуть, а інколи й зобов'язані використовувати різні способи. Під способами правотлумачення розуміють сукупність прийомів та засобів, спрямованих на встановлення змісту норм права [1, с. 316]. Серед способів тлумачення виділяють філологічний (мовний, лексичний, текстовий, граматичний), логічний, систематичний (системний), історичний (історико-політичний), цільовий (телеологічний), функційний (функціональний) та спеціально-юридичний [1, с. 316; 2, с. 437-440; 3, с. 275-277; 4, с. 424-430 та ін.]. Виходячи з теми та мети даної статті зупинимось на першому способі правотлумачення — філологічному. Філологічний спосіб тлумачення — це сукупність мовних засобів, що використовуються для лексичного і граматичного аналізу нормативно-правового припису, для встановлення змісту об'єктивованої у ньому норми права [1, с. 316].

Відповідно до загальноновизнаних засад тлумачення норм права філологічний спосіб виступає основним методом, за допомогою якого суддя приступає до дослідження тексту правового акта. Використання основних інтерпретаційних вказівок, використання інтерпретатором законодавчих дефініцій, запроваджених законодавцем чи надання поточного значення інтерпретованим словосполученням дозволяє з'ясувати текстуальне значення. Означає це закінчення процесу інтерпретації права на цій стадії, без потреби використання інших способів тлумачення, таких як цільовий (телеологічний), функціональний, системний чи ін.

Філологічне тлумачення застосовується Судом Справедливості дещо інакше, ніж в загальноприйнятому класичному сенсі. Це є наслідком мультілінгвістичної природи права ЄС, що впливає і на порядок, і на черговість використання цього способу тлумачення. Філологічне тлумачення використовується судьями Суду ЄС не надто часто, що пов'язується із загальністю та відкритістю текстів договорів, а також відсутністю законодавчих визначень термінів, що містяться в договорах. В цілому терміни, що містяться в праві ЄС, можна поділити на терміни, що не містять однозначно визначеної договором дефініції, терміни, що частково описово

визначені первинним чи вторинним правом ЄС, а також терміни, уточнені у вторинному праві ЄС.

Як договори, так і інші акти ЄС створюються мовами країн-членів, кожен з екземплярів є однаково автентичним. Тому СС користується не єдиним текстом, як це роблять національні суди, а в разі виникнення сумнівів здійснює порівняння кількох автентичних текстів. СС підкреслив в рішенні по справі Стаудер [6] ще у 1969 році, що з метою одноманітної інтерпретації та застосування рішень, адресованих державам-членам, необхідним є аналіз тексту всіма мовами, з врахуванням намірів законодавця та цілей, яких він хотів досягти. Версіям тексту Договору, викладеними різними мовами повинна бути дана однакова інтерпретація, тому у випадку виникнення розбіжностей між версіями, положення має бути розтлумачене з посиланням на мету і врахуванням загального змісту норм, які в ньому містяться [7]. Ця теза вказує, що СС не применшує ролі значення мовного тлумачення, але перевага надається телеологічному тлумаченню, значення якого підкреслюється в переважній більшості справ.

Трапляється також, що ЄСС свідомо і однозначно відкидає використання філологічного тлумачення. В окремих ситуаціях таких способів тлумачення недостатній для ЄСС, в зв'язку з чим використовуються інші способи. Така ситуація виникла зокрема в справі Гамблет проти Бельгії, що стосувалась накладення національних фінансових обтяжень на чиновників ЄС [8]. Виявилось, що філологічне тлумачення не вирішує однозначно питання заробітної плати та пов'язаних з нею податків. Тому необхідним було посилання на *ratio legis* (сене закону, основу закону), про що чітко зазначив Суд Справедливості. Буквальна інтерпретація для СС в цій справі була недостатньою, тому СС вважає за необхідне дослідити питання, чи підтверджується це тлумачення загальними намірами високих договірних сторін, а також *ratio legis*.

До категорії термінів, що частково описово визначені первинним чи вторинним правом ЄС, можна зарахувати «замінники» законодавчих дефініцій, що знаходяться, наприклад в ст. 81 Договору про заснування Європейської Спільноти [9]. Ця стаття стосується угод між суб'єктами господарювання, рішень об'єднань суб'єктів господарювання та узгоджених практик, що можуть вплинути на торгівлю між державами-членами, метою чи наслідком яких є запобігання, обмеження чи спотворення конкуренції на внутрішньому ринку. Незважаючи на описовий перелік договорів, що створюють загрозу конкуренції, автори Договору про заснування Європейської Спільноти прагнули створити в міру зрозумілу дефініцію цих договорів, що, однак, не означає, що цей перелік є вичерпним. Відсутність закритого переліку залишає надалі певну відкритість в доповненні цього положення судовою практикою. Вважається, що вторинне право характеризується більшою точністю, ніж право первинне. Очевидно, це підтверджує думку про конституційний характер засновницьких договорів, в той час, коли конституційні акти за своєю природою в основному визначають структуру

правопорядку держави, використовуючи для врегулювання конкретних правовідносин виконавчі акти. Роль вторинного права полягає у врегулюванні конкретних правовідносин, інколи навіть казуїстичного характеру.

На початку свого функціонування СС з одного боку розглядав голосні справи, що формували принципи правопорядку Євросоюзу завдяки застосуванню телеологічного, системного та інших «немовних» способів тлумачення. До таких справ належать справа Ван Генд і Лусс [10], в якій СС установив один з найважливіших принципів, що діють також сьогодні, – принцип безпосередньої дії. Означає це, що право Європейського союзу є чинним – за певних умов і у визначених ситуаціях – напряму, тобто без потреби його імплементації в окремих державах-членах. Суб'єктами (адресатами) цього права є не тільки держави, але також фізичні особи. Громадяни ЄС можуть напряму посилатися на право Євросоюзу у національних судах.

Також відомою є справа Фламінію Коста v. ENEL [11], розглянута в преюдиційному порядку. В рішенні введено принцип, відповідно до якого право, що впливає з Договору, не може бути піддане сумніву національними законами. Передача державних прав і зобов'язань правовій системі ЄС несе за собою значне обмеження суверенних прав держав-членів, при цьому жоден наступний, односторонній юридичний

акт, що розходиться з трактуванням права Спільнот, не може піддавати його сумніву.

З іншого боку СС приймав рішення, в яких концентрувався саме на філологічному способі тлумачення права. В справі Мероні [12] СС чітко підкреслив основні принципи тлумачення шляхом вказівки на можливість застосування інших способів тлумачення лише тоді, коли філологічного (мовного) тлумачення буде недостатньо. Відповідаючи на вимоги сторін, що вимагали застосування методу а *contrario* від протилежного), Суд Справедливості вказав, що «така аргументація застосовується тільки в разі необхідності, коли жодна інша форма не достатньо адекватна, не відповідає змісту, контексту чи цілям».

Висновки. Багаторазово підкреслені риси права ЄС, зокрема його надмірна загальність, наддержавність, доводять, що ключовим завданням Суду Справедливості є розкриття досить стислого тексту багатьох договорів. Використання Судом Справедливості філологічного способу тлумачення показує, що завданням цієї інституції є не лише усунення сумнівів чи мовних розбіжностей в розумінні права ЄС, а й в утвердженні спільного правопорядку. Проте факт «надмірної» відкритості текстів договорів про створення ЄС дозволяє Суду Справедливості самостійно конструювати законодавчі дефініції, користуючись, перш за все, цільовим, системним та функціональним способами тлумачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДжЕРЕЛ:

1. Луць Л.А. Загальна теорія держави та права: Навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). – Київ: АТІКА, 2007. – 412 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / Скакун О.Ф. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
3. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 432 с.
4. Загальна теорія держави і права: (Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів) / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Рогачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків: Право, 2010. – 584 с.
5. Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community // Council of the European Union [Electronic resource]. — Access mode: http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1317&lang=en.
6. Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt. – Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart – Germany. – Case 29-69 // <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61969CJ0029:EN:HTML>
7. Régina v Pierre Bouchereau. – Reference for a preliminary ruling: Marlborough Street Magistrates' Court, London – United Kingdom. – Public policy. – Case 30-77 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61977CJ0030:EN:HTML>
8. Jean-E. Humblet v Belgian State. – Case 6/60 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61960CJ0006:EN:HTML>
9. Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I / Упорядник Г. Друзенко, за загальною редакцією Т. Качки. – К.: Видавництво «Юстініан», 2005. – 512 с.
10. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration. – Reference for a preliminary ruling: Tariefcommissie – Pays-Bas. – Case 26-62 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61962CJ0026:EN:HTML>
11. Flaminio Costa v E.N.E.L.. – Reference for a preliminary ruling: Giudice conciliatore di Milano – Italy. – Case 6/64 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61964CJ0006:EN:HTML>
12. Meroni & Co., Industrie Metallurgiche, SpA v High Authority of the European Coal and Steel Community. – Case 9-56 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61956CJ0009:EN:HTML>